

ՅԱՒԵԼՈՒՄԺ

Ի ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՈՐԵԱՅ, ԹԻՒ 3. ՄԱՐՏ, 1887

Սրբ. քահանայապետին առ Աստուածապատիւ Գերերջ. Վաթողիկոս Տէր Ստեփանոս Պետրոս Ժ. առաջ Հանդիսական ունկնդրութեան նկարագրութիւնը Գիտքի Հասկանալի (l'Osservatore Romano) լրագրին մէջ կարգացուի Հետեւեալ կերպով — 17 փետրուարի տարւոյ:

Գեր. Գերապայծառ Եզարեան՝ կաթուղիկեայ Հայոց Վաթողիկոսն՝ եկած է ի Հռոմ ոչ միայն Եկեղեցւոյ Գլխոյն քահանայութեան յորթելին առթիւ իւր անձնատուէր սերն եւ յորթութիւնն անոր ցոյց տալու, այլ միանգամայն մասնաւոր դեպքանութեամբ առաքուած է առ Սրբազան քահանայապետին՝ ի Նորին ձեռք յանձնելու Վեհափառ Սուլթան Վաթիկ — Համար խան արքային իւրեանցի մէկ նամակն եւ մեծագին ընծայ մը:

Այս Հանդիսական ունկնդրութիւնն որոշուած էր փետրուար ամսոյ 15ին կէսօրուան: Քահանայապետական նախասենեակները՝ մեծամեծ ընդունելութեանց յատուկ սովորական կերպով շքեղ զարդարուած էին: Պալատական շքադիր զօրքն, եւ եկեղեցական ու աշխարհական սենեկապաշտ պլեւայլ սրահներու մէջ իրենց սքանկապաշտ տեղը պատրաստ կը սպասէին. իսկ գալանի նախասենեկին մէջ՝ պալատան աւագ աստիճանաւորները:

Ժամը 11/2էն քիչ ետքը՝ Գեր. Վաթողիկոսն հասաւ ընկերակցութեամբ Գեր. Բիւփէլենանի, որ Հայոց ձեռնադրիչ Երեքսիսկոպոսն է ի Հռոմ. Գեր. Ռուպանի, որ Վաթողիկոսարանի Գործակալն է եւ Վարիչ Հայ վարժարանին (collegio Armeno), եւ ասոնց հետ՝ Նոյն վարժարանի Փոխան-վարիչը, իւր քարտուղարներն եւ իւր սպասաւորը: Այս միջոցին՝ Գահայից

սրահն էին արեւելեան պլեւայլ Պատրիարքաց եւ Միտրանեան Միաբանութեանց Գործակալները. աշակերտք յիշեալ Հայ վարժատան, որ այժմեան Ծայրագոյն քահանայապետին խնամովքն ու տեսչութեամբն հաստատուած ըլլալուն Լեօնէօ (Leonino) անուն առած է. Ռուբանեան վարժարանին շատ մ'աշակերտներն զանազան ազգերէ՝ բոլոր ամեն ալ Բարձրագոյն Դրան Հպատակք. եւ դարձեալ բարձրաստիճան արեւելեան անձինք, որոնց մէջ յանուանէ՝ Վալլեան սեպուհն իւր մէկ որդւոյ:

Կէսօրէն քիչ մ'ետքը Սրբազան Հայրն իւր հանդիսական զգեստովը (in rochetto e mozzetta) անձնական սենեակներէն ելած, եւ բարձրաստիճան պալատականներէն շրջապատած՝ մատաւ գէպ ի գահը՝ որուն քովին իւրաքանչիւր որ ըստ իւր աստիճանին եւ պատուոյն բոլորեցաւ:

Գահուն արհողովը բաղմեցան Վսեմափառ Կարդինալներն՝ Բորբաքանտայի գահէնց՝ Կարդինալ Սիմօնի, քահանայապետական ընդհ. Փոխանորդ՝ Կարդինալ Բարոքքի, եւ Տէրութեան քարտուղար՝ Կարդինալ Եագոպիտի. իսկ ձախակողմը՝ Բորբաքանտայի երկու Գեր. քարտուղարք՝ Եագոպիտի ու Գրեգորի, եւ քահանայապետական Պատուարարն (uditore) Գեր. Պրքալի. որոնց վեցն ալ՝ Վեհ. Սուլթանին կողմանէ շքանշաններով պատուեցան:

Սրբազան Տէրն որ նստաւ իւր գահը՝ Արարողութեանց Գահերէցն այս ծանուցումն ըրաւ. «Վաթողիկեայ Հայոց Գեր. Վաթողիկոսը՝ Վեհափառ Սուլթանէն առանձինն դեպքանութեամբ առ Սրբազան Հայրն առաքեալ:»

Գեր. Վաթողիկոսն՝ իւր շքեղ Հայրապետական փրկն Տագած (որ միայն մեծամեծ հանգէսներու յատուկ է), կուրծքը Օսմանիէ եւ Մէքիտիէ շքանշանաց Մեծ Ժապաւեններովը

դարդարեալ, գլուխն արեւելեան խաչգլաւաւ եւ հայրապետական քողով՝ մտաւ արահել, եւ որոշեալ արարողական ծնրադրութիւններէն ետեւ երկու արարողապետաց մէջտեղ՝ մինչեւ ի գահն յառաջացաւ: Իւր ետեւէն Գեր. Ռուպեան՝ կարմիր թաւշեայ բարձի մը վրայ՝ որ տէրութեան զինանշաններովն ոսկեթել գործուած էր, Վեհ. Սուլթանին ձեռագիր նամակը կը բերէր. եւ Գեր. Բիւրեղեան՝ արծաթի անոձով սփիկ մը, որուն մէջ Վեհ. Սուլթանին առ Սրբ. Քահանայապետն ընծայ առաքած մատանին փակուած եւ կըրուած էր:

Նոյն առնել՝ Արարողութեանց գահերիցուն ակնարկութեամբն ամենքն ոտք ելան, եւ Գեր. կաթողիկոսը մագաղաթ մը պարզելով՝ խալերէն լեզուաւ եւ շատ ընտիր արտասանութեամբ հետեւեալ ծառն ընթերցաւ:

Սրբազան Հայր:

«Մեծ եւ անմահ պատիւ է ինձ որ Սրբութեան Քում՝ Վեհափառ Սուլթանին, իմ Օգոստոսիառ ինքնակալին ձեռնագիր մէկ նամակն ընծայեմ, որով Ն. Վեհափառութիւնն ըստ օրինակի իւր օգոստական եւ աշնական յիշատակի հօրը, Սրբազան Քահանայապետիդ՝ որդի բարձր եւ չքնադ բարեմասնութիւնքն հանրաժանութեւ եւ աշխարհի սքանչանաց նիւթ են, իւր սերտ բարեկամութեան եւ բարձր համարմանը ցոյցն ընել ուզելով, հաճեցաւ Սրբութեան Քում մեծագին ընծայ մը նուիրել, որ իւր առ Սրբութիւնդ ունեցած զգածմանց բարձր հաւատեաց գրուականն է:

«Մի եւ նոյն ժամանակ հաճեցաւ Ն. Վեհափառութիւնն ի պատիւ Մեծապայծառ Անձին Քոյ՝ շնորհել Օսմանիէ եւ Մեծիոյիէ կայսերական շքանշաններն վսեմաշուք կարգինալաց եւ թագադրաց, որ մերձաւորք են Սրբութեանդ եւ ամակիցք ի վարչութիւն բարձր պաշտամանդ:

«Կայսերական ընծայս Քո Սրբութեանդ նուիրած ատեն, երբնիկ կը համարիմ զի՛ն ինձի պաշտօնի հաճոյական անթի մը մէջ, նոյն Վեհապետին հայրական խնամոցն եւ ձեռամբն շնորհացը համար մեծարանլիք վկայութեան նոր հաւատեաց պարտքն հասուցանելու՝ որոնցմով չի դադրիր բնաւ իւր հպատակները պաշտպանելէն: Իւր մտածանքն եւ հօգը՝ մի միայն իւր հպատակացը բարորութիւնն է: Մենք, Սրբազան Հայր, այնպիսի ազատութիւն կրօնի կը վայելենք, որ ստուգիւ ուրիշ երկիրներու քրիստոնեայ ժողովուրդոց նախանձելի եղած ենք:

«Ուստի եւ երբեք՝ վասն երկարութեան եւ պահպանութեան անգին կենաց Վեհափառ Սուլթանին եւ իւր կատարեալ բարեկենդանութեանն եւ իւր վեհանձնական ազնիւ դիտաւորութեանցն իրականապէս յարդիւնս ելլելուն համար յերկինս ջերմաջերմ պաղատանքներ առաքելու պարտաւորութենէն յետեւալ չենք դառնուիր:

«Իսկ ես, որուն Վեհափառ Սուլթանն այսպիսի պատուաբեր յանձնարարութիւն մ'ընել հաճեցաւ, որ մեր հաւատարմութեան եւ իւր գահուն ունեցած անխախտ յարման վրայ՝ իւր հաճութեան յայտնի վկայութիւնն է, ես կրնամ զՍրբութիւնդ ապահովցնել՝ որ հանգերձ իմ կղերօս եւ ժողովուրդս Մեծափառ Վեհապետիս եւ երախտաւորիս մեծանն զգածմունքը ճանչնալով՝ ամէն ժամանակ ջանացած ենք, ինչպէս մեր նշրաժեշտ պարտքն է, Վեհափառ Սուլթանին եւ իւր օրինաւոր եւ բարերար ձախութեանն ամենայնիւ եւ յամենայնի հպատակ եւ յարեալ ըլլալ:

«Ներեցէք, նշանեալ Հայր, որ այս հանդիսական առթիւ մէջ կրկին դնեմ Սրբութեանդ Ոտից առջեւ՝ խնամք ծառայիս եւ կաթողիկեայ որդեղք Վեհափ. Ինքնակալ Սուլթանին հաւատարիմ հպատակացն՝ որդիական յարգանաց եւ խորին մեծաբանաց հաւատալիքը, հայցելով միանգամայն Ձեր Առաքելական Օրհնութիւնը»:

Սրբազան Քահանայապետն ոտք ելաւ եւ այսպէս պատասխանեց:

«Ամենայն սրտալիք հաճութեամբ կ'ընդունինք Ձեր ձեռքէն այդ նամակն եւ ընծայն, զոր Վեհ. Սուլթանն յանձնած է Ձեզի՝ որ անձամբ մեզի աւանդէք: Մեծ է արդ Մեր սրտին գորովն ու յուզումներն առ այդ գործողութիւն, որ Վեհ. Սուլթանին առ մեզ բարեկամական զգածմանց յայտարար նշանն է. ասոր պագցոյց են դարձեալ այն շքադիր փառաւորութիւններն՝ որոնք մեր առընթերակաց կարգինալացն եւ թագադրաց կը նշարհուին:

«Ուրախ ենք որ այդ կաթողիկեայ Հայրապետի մը յանձնուած արաքայք կարգի դեպատութեամբ՝ Մեզի ցոյց տուեցաւ թէ ինչպիսի հաճ եւ գոհ է Վեհափառ Սուլթանն իւր ճշմարտութեան կաթողիկեականաց հաւատարմութեան վրայ: Այս հաւատարմութիւնն՝ իրենց համար խղճի նուիրական պարտք մըն է, եւ վստահ ենք թէ յայսմ բնաւ պիտի չզգաւին: Մանաւանդ

թէ եւս քան զեւս հաւատարմագոյն պիտի ըլլան այնչափ աւելի՝ որչափ որ կը տեսնեն թէ իւրենց ամէն բանէ վեր սիրելի եւ արժէք ունեցող մասին մէջ իրենց շնորհմունքներ կ'ըլլան, որ ե կրօնի պաշտման ազատութիւն: — Դիով կը ծանշանք Մենք ալ՝ յայտնու ժամանակին Ձեզի շնորհուած ազատութեան բարձր արժէքը, եւ քաջօրոյս ենք որ ամէն դժուարութիւն եւ արգելք բարձուելով՝ կարենաք ալ աւելին վայելել: Մեզի ստուգիւն ասկէ աւելի հաճոյական բան չի կրնար գտնուիլ, բայց եւ ոչ հասարակաց բարւոյն ասկէ աւելի շահաւէտ բան կայ:

«Հաճեցէք, Գերապայտառ Տէր, Վեհափառ Սուրբանին առջեւ այս մեր զգածմանց թարգմանն ըլլալ, եւ իւր բարօրութեան համար ունեցած փոխարէն ըղձիցս հաւատաբեր Ն. Վեհափառութեան մատուցանել:

«Հաճեցէք դարձեալ կաթողիկեայ Հայոց երկրորդեւ Մեր անոնց ունեցած առանձինն սերը, ինչպէս նաեւ համբերն Արեւելեայ սիրելի որդեկաց, եւ թէ ինչպէս վառեալ ենք սրտագին ցանկութեամբ՝ անոնց թիւն աճած ու բազմացած տեսնելու՝ ամենեցուն ի մի միութիւն դառնալով: Իցիկ ընդր երկնաւոր Հովիւն հոգւոց այս մեր բաղձանքը: Եւ այսու քաղցր յուսով յամենայն սրտէ կու տանք Ձեզի եւ Ձեր իշխանութեան հպատակեալ ամենայն կաթողիկեայց, ինչպէս նաեւ զՄեզ պատեղ շրջապատող հայ պատանեկաց ընտրեալ դասուն՝ մեր Առաքելական Օրհնութիւնը:»

Ճառը լնցընելէն ետեւ Սրբազան Հայրը նորէն բազմելով՝ Գեր. Կաթողիկոսին ձեռքէն ընդունեցաւ ինքնագիր նամակն եւ մատանեկալ տփիկը: Տուփը բացուելուն՝ Սրբազան Հայրն հանեց իրենն իւր մատեն եւ այն սքանչելի մա-

տանին անցուց, որ միակուր ագամանդէ շինուած՝ թէ կարգէ դուրս մեծութեանն եւ թէ շողջողուն յատակութիւնը համար խաւորդին եւ ընդունողին միանգամայն արժանաւոր ընծայ մըն է: Սրբ. Հայրն այս մեծագին պարգեւին վրայ ունեցած հիացումն յայտնեց, եւ ձեռքը կաթողիկոսին կարկառելով առաջին անգամ անոր համբուրել տուաւ:

Յետոյ հաճեցաւ թշլ տալ որ Գեր. Կաթողիկոսն՝ ունկնդրութեան մասնակից եղողները մի առ մի իրեն ներկայացընէ, որոնց իւրաքանչիւրին սիրալիւր խօսքեր կը խօսէր:

Յետոյ իւր առանձնական սենեակները քաշուելով՝ այնտեղ ընդունեցաւ դարձեալ զԳեր. Կաթողիկոսն եւ Պալատան աւագ աստիճանաւորները. եւ անոնց առջեւ վերդիշեալ Վս. Կարդինալաց եւ Թագազորաց՝ Վեհափառ Սուրբանին առաքած պատուող շքանշանները բաշխեց. Վս. Սիմէոնի կարդինալին՝ Մեծիօղիէի Մեծ Ժապաւենը, Վս. Բարդքբի եւ Եագոպինի կարդինալաց՝ Օսմանիէի Մեծ Ժապաւենը, եւ Գեր. Եագոպինի, Գրեթնի եւ Պոքքալի թագազորաց՝ նոյն շքանշաններուն երկրորդ կարգը: Սրբ. Հայրը գողտր խորհրդով մ'այս հանդիսին մէջ քահանայապետական շքեղ ուրարը դրած էր, զոր Գեր. Կաթողիկոսն անոր յոբելինին առթիւն նուիրած էր. ստուգիւ հիանալի ասղեգործ մը՝ զոր Կ. Պոլսոյ Անարատ Յղութեան Հայազգի մայրապետները գործած էին:

Գեր. Կաթողիկոսը՝ քահանայապետական խցերէն ելլելով զինքն ընդունող եւ իրեն ընկերացող բազմութեան հետ Տէրութեան քարտուղար Վս. Կարդինալին այցելութեան գնաց, եւ յետոյ Վատիկանի մօտ եկեղեցին իջաւ՝ Առաքելաց բերեղմանին վրայ արժեւելաւ:

